

IN NAAM VAN DE VRIJHEID



# IN NAAM VAN DE VRIJHEID

**Farah Karimi**

**Hoe onze wereld na 9/11 steeds  
onvrijer is geworden**

**Nieuw Amsterdam**

Voor mijn kleinzoon, Kian

© 2021 Farah Karimi

Alle rechten voorbehouden

Tekstredactie Carolien Zilverberg

Omslagontwerp Nico Richter

Cartografie Marcel Groenen / Macareves

Foto auteur © Quintalle Nix

NUR 320

ISBN 978 90 468 2875 5

[www.nieuwamsterdam.nl](http://www.nieuwamsterdam.nl)



‘Ich will es verstehen.’

Hannah Arendt

Ihr, die ihr auftauchen werdet aus der Flut  
In der wir untergegangen sind  
Gedenkt  
Wenn ihr von unseren Schwächen sprecht  
Auch der finsternen Zeit  
Der ihr entronnen seid.  
Gingen wir doch, öfter als die Schuhe die Länder wechselnd  
Durch die Kriege der Klassen, verzweifelt  
Wenn da nur Unrecht war und keine Empörung.  
Dabei wissen wir ja:  
Auch der Haß gegen die Niedrigkeit  
Verzerrt die Züge.  
Auch der Zorn über das Unrecht  
Macht die Stimme heiser. Ach, wir  
Die wir den Boden bereiten wollten für Freundlichkeit  
Konnten selber nicht freundlich sein.  
Ihr aber, wenn es soweit sein wird  
Daß der Mensch dem Menschen ein Helfer ist  
Gedenkt unsrer  
Mit Nachsicht.

Uit: Bertolt Brecht, ‘An die Nachgeborenen’



# Inhoud

Inleiding	9
I Presidentsverkiezingen in de VS	19
II Een nieuwe oorlog dreigt in het Midden-Oosten	33
III De VS willen vrede met de taliban	91
IV Een politieke gevangene komt vrij	129
V Leven na Saddam Hoessein in Irak	149
VI Vluchtelingen in tijden van de War on Terror	189
Brief aan Kian	221
Bijlage 1 Jihadistische aanslagen in West-Europa, de VS, Canada en Australië sinds 9/11 tot 1 mei 2021	227
Bijlage 2 Nederlandse militaire deelname aan de War on Terror	245
Woord van dank	253





# Inleiding

Twintigers van nu kennen 9/11 uit de geschiedenisboeken, uit documentaires en films, en misschien ook van de verhalen van hun ouders.

Twintigers van nu kennen maar één wereld, waarin onze overheid regelmatig met risicoanalyses op aanslagen, de dreigingsniveaus, haar burgers waarschuwt. We hebben in Nederland vijf niveaus: minimaal, beperkt, aanzienlijk, substantieel en kritiek. De afgelopen jaren beoordeelden de Nederlandse autoriteiten het dreigingsniveau als ‘aanzienlijk’ en soms als ‘substantieel’. Welkom in de wereld van na 11 september!

Twintigers van nu leven feitelijk in oorlogstijd en wanen zich toch in vreedstijd. Nederlandse militairen zijn sinds 9/11 onafgebroken actief geweest in oorlogen en missies die de terreur moesten bestrijden en ons hier in Nederland moesten beschermen.

Op de zonnige herfstochtend van 11 september 2001, om kwart voor negen, toen New Yorkers zich voorbereidden op een gewone werkdag, vlogen twee passagiersvliegtuigen van American Airlines rechtstreeks richting de twee iconische gebouwen van het World Trade Center en boorden zich in de Twin Towers. Minuten later gingen de beelden de wereld over. De ineenstorting van de Twin Towers, de immense stofwolk die het zicht hinderde, mensen die ontredderd door de straten liepen en het beeld dat op mijn netvlies is gebrand: mensen die uit de ramen van de hogere verdiepingen naar beneden sprongen.

Ik weet exact waar ik op dat moment was en wat ik deed.

In Nederland was het al kwart voor drie in de middag. In de Tweede Kamer, mijn toenmalige werkplek, was het wekelijks vragenuur gaande. Het bericht van de aanslagen verspreidde zich als een lopend vuurtje tussen en onder ons. Op het moment dat mijn collega's en ik in het ledenrestaurant achter de plenaire zaal vol afschuw en ongeloof de beelden op het tv-scherm bekeken, werd duidelijk dat er nog twee andere gekaapte vliegtuigen onderweg waren naar Washington DC. Amerika was *under attack!*

Voor het eerst sinds de Japanse aanval op Pearl Harbor in 1941 – het begin van de Tweede Wereldoorlog voor de Amerikanen – werden de Verenigde Staten op hun eigen grondgebied geattaqueerd door een buitenlandse vijand. En wel op symbolische plekken: het World Trade Center in Wall Street, New York, het centrum van de kapitalistische macht en Pentagon, het centrum van de militaire macht van de VS. De vierde gekaapte vliegtuig die mogelijk op weg was naar het Witte Huis of Capitoel, het politieke machtscentrum, stortte neer in een veld even buiten Pittsburg.

Het was geen oorlogsdaad uitgevoerd door een vijandelijke staat, die de VS geheel onverwacht trof. Meer dan 3000 slachtoffers vielen op die dag. Snel zou blijken dat de economische, politieke en militaire machtscentra als zorgvuldige targets waren gekozen door een groep fanatici. Jonge mannen die zich door hun geloofsovertuiging geroepen voelden met deze terroristische aanvallen de supermacht Amerika voor zijn beleid en acties in de islamitische landen te straffen. Zij werden daartoe aangezet door Osama bin Laden, een rijke sjeik uit Saoedi-Arabië die zijn roeping had gevonden in een heilige oorlog tegen ongelovigen. Naar zijn overtuiging vernederden zij moslims, hielden zij hun landen bezet en met hun steun aan koningen, emirs en dictators droegen ze bij aan de tirannie en verloedering van het ware islamitische geloof. Al Qaida, 'de basis', was Bin Ladens organisatie.

Op de ochtend van 11 september 2001 barstte een oorlog los die tot de dag van vandaag in alle hevigheid doorgaat. De een noemt het de Global War on Terror, de ander de Heilige Jihad. Na twintig jaar kent deze oorlog talrijke lelijke gezichten, honderdduizenden onschuldige slachtoffers en geen winnaars, maar wel vele profiteurs.

De reactie die vanuit de VS op de aanslagen volgde, was het begin van een tijdperk waarin andere landen zijn aangevallen en bezet. Regimes zijn verdreven en vervangen. Ongekende grens- en veiligheidscontroles zijn opgetuigd. Nieuwe antiterrorismewetten gaven politie, inlichtingen- en veiligheidsdiensten vergaande bevoegdheden om de eigen burgers te bespioneren. Het internet wordt het domein waarin aan beide kanten een propaganda-oorlog woedt. Het biedt de jihadisten een platform om strijders te ronselen, om haat te prediken en hun gedachtegoed over de heilige oorlog wereldwijd in de harten en hoofden van jonge moslims te planten.

Er zijn populistische politieke bewegingen ontstaan en gegroeid die in naam van de War on Terror een aanhoudende haat- en discriminatiecampagne voeren tegen moslims in het bijzonder, en tegen migranten, vluchtelingen en anders uitziende mensen in het algemeen. Politieke en maatschappelijke polarisatie is de plaag van onze tijd, die niet uit te roeien lijkt. Alleen al aan wapentuig voor de militaire interventies, aan de voorbereiding van militaire en civiele inlichtingendiensten zijn vele miljarden euro's uitgegeven. De maatschappelijke kosten zijn niet te becijferen. De gevolgen van de Global War on Terror en de Heilige Jihad hebben vele dimensies. De schade die aan mensenrechten en het internationaal recht is toegebracht door geheime martellocaties en beruchte gevangenissen als Guantanamo Bay en Abu Ghraib is een van de pijnlijkste hoofdstukken van deze oorlog.

De lijst van terroristische aanslagen die in naam van de jihad zijn uitgevoerd, is lang. De overgrote meerderheid van deze aanslagen vindt in de steden van islamitische landen plaats. Maar ook bijna alle grote Europese steden werden opgeschrikt door terroristische aanslagen: Madrid, Londen, Parijs, Barcelona, Berlijn, Brussel. Duizenden onschuldige mensen, vooral in islamitische landen maar ook in het Westen, zijn vermoord. Jonge, veelbelovende moslims die met recht van een mooie toekomst konden dromen, zijn aan de islamitische jihad ten prooi gevallen, getransformeerd in moordenaars en misdadigers die bereid waren huis en haard te verlaten en zich aan te sluiten bij de jihadisten, om in Syrië oorlog te voeren, of in Brussel, Parijs of elders aanslagen te plegen. Ze radicaliseren soms op hun eentje, geïnspireerd door de propaganda op internet en plegen als eenling aanslagen.

In 2001 was ik als Tweede Kamerlid actief betrokken bij de debatten die direct na de aanslagen losbarstten. Hoe te reageren, was de dominante vraag. En: hoe moeten we dit verklaren. Niemand kan zich veilig wanen in een strijd tegen een ongrijpbare vijand. Een vijand die geen land, geen regering en geen formeel leger heeft. Een vijand die vanuit een idee, een bepaald gedachtegoed, een religie mensen rekruteert en toeslaat. Zich wapenen en een strijd voeren tegen een dergelijke vijand is allesbehalve makkelijk. Een verklaring vinden kan wel helpen voorkomen dat het erger wordt – dat hoopte ik in ieder geval.

Een supermacht die ontdekt kwetsbaar te zijn, is niet ongevaarlijk. Alle conventionele en onconventionele instrumenten voor oorlogsvoering tegen een ongrijpbare terroristische organisatie stonden de VS en zijn bondgenoten ter beschikking. Hun daden en reacties hebben – vooral de oorlogsretoriek (want het begint altijd met woorden), dreigingen met oorlog, verandering van regime en militaire interventies – de wereld en in het bijzonder het Midden-Oosten dramatisch veranderd.

Wat hebben twintig jaar oorlog tegen het terrorisme opgeleverd? Hoe hebben de consequenties van 9/11 het leven van mensen beïnvloed?

Wat betekent een periode van twintig jaar in de geschiedenis van een land, een continent of van de mensheid als geheel? Meer dan een voetnoot? Soms kunnen twee decennia van buitengewoon grote betekenis zijn voor de veranderingen in de loop van de geschiedenis. Daarvoor heb je meer historische distantie nodig: of bepaalde jaren een nieuw tijdperk hebben ingeleid, een kantelpunt tot stand hebben gebracht, kan pas later worden vastgesteld. Maar in een mensenleven zijn twintig jaar een lange tijd. De millennials hebben ongeacht de plek waar ze geboren en opgegroeid zijn te maken met de consequenties en de gevolgen van die aanslagen. Een twintiger in de VS die in november 2020 misschien voor het eerst zijn stem heeft uitgebracht bij de presidentsverkiezingen, is nu getuige van dat de nieuwe president aan de langste oorlog van de VS een einde wil maken: President Biden kondigde in zijn speech op 14 april 2021 de terugtrekking aan van de Amerikaanse troepen uit Afghanistan op uiterlijk 11 september 2021, precies twintig jaar na de aanslagen. Symbolen doen ertoe. In zijn speech sprak Biden over jonge Amerikaanse twintigers die in Afghanistan dienen van wie de vaders dat ook hebben gedaan. Dat twee generaties soldaten herinneringen kunnen ophalen aan één en zelfde oorlog is uitzonderlijk. En niets om trots op te zijn.

Als politicus en later als directeur van de ontwikkelings- en humanitaire organisatie Oxfam Novib ben ik vaak geconfronteerd met de Global War on Terror.

Verschillende gebeurtenissen in 2020 waren voor mij de aanleiding om mezelf de vraag te stellen: is de wereld een veiliger en vrijer plek geworden in de afgelopen twee decennia? Waar staan we in de oorlog tegen het terrorisme? Zijn er winnaars? Wie zijn de verliezers? Ik was in mijn werk van de afgelopen jaren vele mensen tegengekomen die oprecht, tegen de verdrukking in, en

met gevaar voor eigen vrijheid en veiligheid in Afghanistan, in Iran, in Irak en andere Arabische landen geprobeerd hebben een democratische en rechtsstatelijke samenleving op te bouwen. Hun strijd, hun leven en hun toekomst werden beïnvloed door de keuzes die westerse landen maakten.

De War on Terror raakte alle aspecten van het alledaagse leven van mensen wereldwijd. Daar horen de antiradicaliseringsprogramma's van de gemeenten Amsterdam en Den Haag net zo bij als de oorlogen in Afghanistan en Irak. Of de wetten die de financiering van terroristische organisaties moeten voorkomen en als neveneffect hebben dat ook hulporganisaties geen geld meer kunnen overmaken naar bepaalde landen. De detentie zonder juridisch proces van de van terrorisme verdachte gevangene in Guantanamo Bay maakt net zo goed deel uit van de War on Terror als de lijsten van mensen en organisaties die, zonder dat duidelijk is hoe deze tot stand komen, als terrorist worden bestempeld. Het doden van Osama bin Laden is War on Terror, maar ook het bombarderen van Hawija in Irak in 2015 door Nederlandse F16's, waarbij zeventig burgers werden gedood. De War on Terror dringt door in alle aspecten van ons leven, kent vele uitingsvormen en evenzoveel doelwitten en fronten. Na twintig jaar is er geen eind gekomen aan het islamitisch terrorisme, integendeel. Nog steeds is het gevaar van aanslagen reëel en aanwezig. Daarnaast is ook het terrorisme van rechtsextremisten, zoals in Noorwegen en Nieuw-Zeeland, toegenomen.

Waar begin je als je wilt nadenken over twintig jaar War on Terror sinds 9/11? Ik heb niet de ambitie en de pretentie om volledig te zijn. Uitgangspunt voor dit boek zijn mijn eigen directe politieke en humanitaire ervaringen en de verhalen van (jonge) inwoners, verdedigers van de mensenrechten, activisten, vrienden en vluchtelingen die littekens van de War on Terror en de heilige jihad meedragen.

Begin augustus 2020 las ik het nieuws over de vrijlating van de laatste 400 veroordeelde talibangevangenen door de Afghaanse regering. Op aandringen van president Trump, die in februari 2020 een deal met de taliban had gesloten, om Amerikaanse en NAVO-troepen uit Afghanistan terug te trekken. Na de vrijlating konden de vredesonderhandelingen beginnen tussen de taliban en de Afghaanse regering.

Ik stelde mij op dat moment voor dat op 11 september 2021 de taliban formeel terug zouden kunnen zijn in de regering van Afghanistan, met de goedkeuring en erkenning van de internationale gemeenschap. Dit zou een zeer onverwachte uitkomst van twintig jaar oorlog in Afghanistan zijn. Hoe zou een dergelijk Afghanistan eruitzien? Welke vrijheden zouden vrouwen dan kunnen hebben? Ging de oorlog in Afghanistan niet om het uitroeien van Al Qaida en de terreur die vanuit dat land de weg naar de rest van de wereld had gevonden? De terreur is niet weg uit Afghanistan, sterker nog, tegenwoordig zijn naast Al Qaida ook groepen als IS er actief. Waar diende het bloedvergieten in de Afghaanse oorlogen voor? Waarom zijn er vele miljarden dollars aan militaire en civiele uitgaven naar Afghanistan gegaan? Een publicatie van de “Costs of War“ project van het Watson Institute van Brown University en het Pardee Center van de Boston University van 16 mei 2021 spreekt van 241.000 doden als gevolg van deze oorlog. Van wie 71.344 burgers, 2.442 Amerikaanse militairen, 78.314 Afghaanse militairen en politieagenten en 84.191 taliban en andere strijders. De cijfers zijn inschattingen en mogelijk zelfs duidelijk hoger. Het rapport schat de financiële kosten voor de Verenigde Staten alleen op meer dan 2.000 miljarden dollars. En wat betekent dit voor de Afghaanse vrouwen en mannen die de afgelopen twintig jaar in de belofte van vrijheid en democratie hebben geloofd en zich hebben ingezet voor de opbouw van een vreedzaam land? Hoe groot zal de nieuwe golf vluchtelingen uit Afghanistan straks worden? Zullen Europese landen bereid zijn hen ruimhartig op te vangen?

Ik heb me in verschillende functies intensief met Afghanistan beziggehouden. In 2007 werkte ik drie maanden voor de UNDP (UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME) in Kabul. Ook als directeur van Oxfam Novib heb ik me met hart en ziel en vol overtuiging ingezet voor een betere toekomst voor de Afghanen. En nu? Hoe beoordelen de mensen die ik in de laatste decennia heb leren kennen en heb leren respecteren deze ontwikkelingen?

2020 begon al zeer dramatisch: de eerste dagen van januari moest ik, met de rest van de wereld, de adem inhouden omdat er weer een oorlog in het Midden-Oosten dreigde. Ghassem Soleimani, generaal van de Quds-brigade die verantwoordelijk is voor de operaties van de Iraanse Revolutionaire Garde in de regio, was uitermate machtig en bovendien populair bij de bevolking. Hij werd op 3 januari gedood door Amerikaanse raketten in Bagdad. Er ontstond een explosieve situatie: twee aartsvijanden stonden lijnrecht tegenover elkaar. De VS met de onberekenbare president Trump en de Islamitische Republiek van Iran, die geïsoleerd en als pariastaat vanwege Amerikaanse sancties in een diepe economische en politieke recessie verkeert. Ik ben in Iran geboren, gevormd en opgegroeid. Ik houd van het land, van zijn mensen, zijn taal en cultuur. Ik heb familieleden die er wonen en wil er geen bommen zien vallen.

Tegelijk is de binnenlandse situatie uitzichtloos en het regime genadeloos. Alleen al in de afgelopen vijf jaar zijn twee grote protestbewegingen hardhandig en brutaal neergeslagen. Ooit waren de hervormingsgezinden in Iran dragers van de hoop op verandering. Toen de aanslagen op 9/11 Amerika troffen, was er toevallig een hervormingsgezinde president aan de macht, de steeds vriendelijk lachende president Khatami. Ook in het parlement hadden de hervormers een meerderheid. Waar is deze hervormingsbeweging gebleven? Wat is er gebeurd met de grote groep veranderingsgezinde mensen die was voortgekomen uit het systeem zelf?



2020 was ook het jaar van de Amerikaanse verkiezingen. Wie in het Witte Huis zit is, niet alleen van groot belang voor de Amerikaanse burgers maar ook voor de rest van de wereld. Al kunnen we niet stemmen voor de president van de VS, we zullen altijd de consequenties van zijn beslissingen ervaren. In Teheran meer dan in Parijs, in Kabul meer dan in Amsterdam, maar we zullen allen de gevolgen voelen. Ik besloot de mogelijke risico's van een reis tijdens de Covid-pandemie te accepteren en deel te nemen aan de waarnemingsmissie van de parlementaire assemblee van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE PA).

Nieuws, persoonlijke berichten en boodschappen die mij bereiken vanuit Afghanistan, Iran, Bahrein, Irak en andere brandhaarden vormen de basis van dit boek. Ik ben op zoek naar samenhang, duiding en verbanden tussen de gebeurtenissen. Naar politiek handelen dat nooit alleen de verwachte maar ook onverwachte reacties teweegbrengt en een nieuwe situatie vaak complexer en uitzichtlozer maakt. Waarom leidt de War on Terror veelal tot het tegenovergestelde van wat oorspronkelijk de bedoeling was? Er zijn niet minder terroristen maar meer. De vrijheid is beperkter. Van vrede en stabiliteit zijn we verder verwijderd dan twintig jaar geleden.

Politiek, zeker wanneer die op een ideologie is gebaseerd, is vol van wensdenken. De neoconservatieven in de VS waren al jaren bezig met tekentafelmodellen om de wereld door militaire interventies en omverwerpen van heersende regimes zo vorm te geven dat de Amerikaanse hegemonie voor generaties veiliggesteld kon worden. President G. W. Bush, die tijdens de aanslagen op de Twin Towers net een paar maanden, na een controversiële verkiezingszege op zijn Democratische rivaal Al Gore, in het Witte Huis regeerde, was omringd door leidende *neocons*: vicepresident Cheney, minister van Defensie Rumsfeld en onderminister voor Buitenlandse Zaken en latere VN-ambassadeur John Bolton. Zij waren aanhangers van de dominotheorie: 'Als we in een land als

Irak interveniëren, de dictator Saddam Hoessein verjagen en het land democratie brengen, dan zal de rest van het Midden-Oosten vanzelf volgen. Dan zullen in Teheran, Cairo en Riad ook democratieën aan de macht komen.’

Deze lineaire theorie heeft vele mensenlevens gekost. Inmiddels lijkt het ‘vlindereffect’ uit de chaostheorie een veel betere verklaring te bieden. De Amerikaanse wiskundige en meteoroloog Eduward Lorenz gebruikte deze metafoer in 1961 om de wisselwerking van de gebeurtenissen in een open systeem weer te geven: de vleugelslag van een vlinder in Brazilië kan maanden later een tornado in Texas veroorzaken, betoogde hij. Kijk naar de aanslagen van 9/11 en de reactie daarop en je ziet wat Lorenz bedoelde.

De Amerikaanse president sluit een deal met de taliban en drijft de Afghaanse vrouwen tot wanhoop. Een presentatie van president Bush, zijn State of the Union speech op 29 januari 2002, versterkt de machtspositie van ayatollah Khamenei, de geestelijk leider, en de Revolutionaire Garde in Iran. Een speech van Colin Powell, begin 2003 de minister van Buitenlandse Zaken van de VS in de VN-Veiligheidsraad, transformeert Abu Musab Al Zarqawi tot vooraanstaand terroristenleider die de fundamenten legt voor het kalifaat van de Islamitische Staat. De interventie in Irak in 2003 veroorzaakt mede de Europese vluchtelingencrisis van 2015.

De op de korte termijn gerichte politiek heeft weinig oog voor de impact op de lange termijn. Politici weigeren de gevolgen van hun beslissingen onder ogen te zien en verantwoordelijkheid te nemen voor deze keuzes. Juist dit langetermijnbesef moet versterkt worden als we echt willen leren van onze fouten. Voor een betere toekomst voor de jonge generatie, voor onze kinderen en onze kleinkinderen.

Mensen, moedig, hoopvol, strijdbaar, ontredderd, getraumatiseerd en kwetsbaar in het post-9/11-tijdperk. Over hen, hun verhalen en hun stemmen gaat dit boek.

## Presidentsverkiezingen in de VS

We zijn gisteren met een vlucht uit Washington via een tussenstop in Chicago in Milwaukee aangekomen. Reizen tijdens een pandemie blijft een uitdaging. Het vliegtuig van Chicago naar Milwaukee zat helemaal vol en dat voelde ondanks de mondkapjes niet goed. Toen ik besloot mij te melden voor deze waarnemingsmissie van de Parlementaire Assemblee van de OVSE in de VS, wist ik al dat het om verschillende redenen een uitzonderlijke ervaring zou worden. Niet alleen ging het om een historische verkiezing die de hele wereld raakte, het was ook bijzonder om tijdens een wereldwijde pandemie op pad te zijn.

Natuurlijk had ik mijn aarzelingen bedenkingen over deze onderneming. De aanpak van de VS van de COVID-pandemie onder leiding van president Trump was, zacht uitgedrukt, niet onomstreden. Hij verzette zich regelmatig tegen de adviezen van de deskundigen, zoals de gerenommeerde immunoloog Anthony Fauci, directeur van het National Institute of Allergy and Infectious Diseases (NIAID). Trump bagatelliseerde het gevaar van de pandemie, liet de aanpak grotendeels over aan de afzonderlijke staten en gaf weleens hoogst dubieuze aanbevelingen tegen corona, zoals injecties met ontsmettingsmiddel. Hij bleef ook drukke bijeenkomsten in het Witte Huis en elders in het land organiseren, wat bijdroeg aan de verspreiding van het virus, en dus was de VS geen land waar je in die dagen graag naartoe reisde. Zeker na vier jaar Trump waren de spanningen en polarisatie in de wereld zo hoog dat deze verkiezingen terecht historisch werden genoemd.

Ik wilde graag getuige zijn van deze gebeurtenis. Daarnaast waren in 2020 de verkiezingen zelf inzet geworden van de campagne. Trump verkondigde al vroeg de stelling dat het ondenkbaar was dat hij zou verliezen. Als de verkiezingen zouden uitwijzen dat hij had verloren, dan betekende dat gewoonweg fraude, vond hij. Een internationale waarnemingsmissie was dan ook belangrijker dan ooit.

Ik meldde mij aan als deelnemer van de waarnemingsmissie naar Wisconsin, een zogeheten *swing state*. In 2016 had Trump er gewonnen en nu hoopten de Democraten de staat te winnen.

Ons art-decohotel uit 1927, Hilton Milwaukee City Center, heeft duidelijk betere tijden gekend. Overal komt een grote leegte je tegemoet. De grote lobby op de eerste verdieping, met goudkleurige zuilen op een marmeren voet en grote, comfortabele zwarte leren stoelen, blijft zelfs in de avond leeg en straalt een ondraaglijke droefenis uit. Het hotel heeft 729 kamers en het lijkt wel of er naast onze negenkoppige delegatie (ikzelf, twee parlementsleden uit Zweden, twee uit Oostenrijk, en een uit respectievelijk Andorra, Finland en Hongarije, plus een medewerker van het secretariaat van OVSE PA) nauwelijks meer andere gasten aanwezig zijn. Er is geen ontbijt, geen roomservice, geen restaurant. COVID heeft in Wisconsin hard toegeslagen.

In de vroege ochtend van de verkiezingsdag lukt het mij in ieder geval een kop koffie te bemachtigen bij de Starbucks om de hoek, die om een uur 's middags zijn deuren alweer zal sluiten. Om zeven uur 's ochtends zullen de stembureaus in Wisconsin opengaan. We gaan in teams van twee parlementariërs op pad. Mijn teamgenoot komt uit Hongarije en tot mijn grote opluchting behoort hij tot de oppositie in dat land. Hij deelt mijn bedenkingen over Victor Orbán en dat maakt in de loop van de dag ook gesprekken over de situatie en zorgwekkende ontwikkelingen in Hongarije mogelijk. Voor onze aankomst in Milwaukee, de grootste stad van Wisconsin, zijn we in Washington twee dagen lang uitgebreid gebriefd over de verkiezingen. Deze waarne-